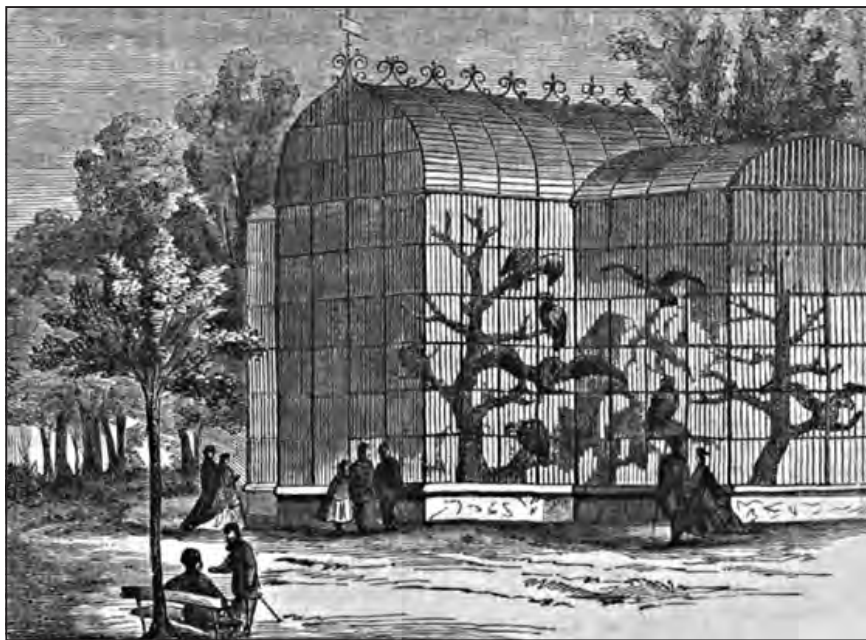

A kajdácsoktól a koaláig – 150 év az állatok tükrében

Szelényi Gábor

Az orvadarak röpdéje 1866

Ugyancsak elképedne a 21. századi látogató, ha egy időutazás révén beléphetne a frissen megnyitott 1866-os pesti Állatkertbe. Nemcsak az épületek lennének ismeretlenek számára, de a bemutatott állatok is sok esetben okoznának meglepetést.

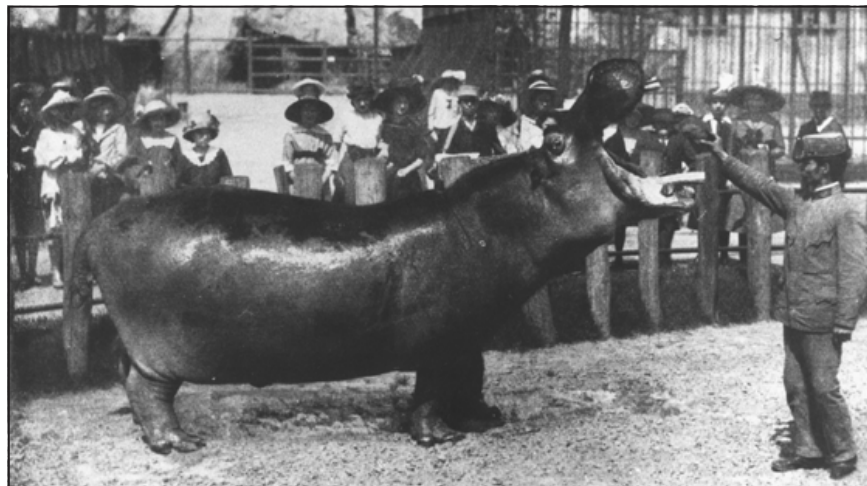
Olyan, manapság közismert fajok hiányoztak a gyűjteményből, mint az elefánt, orrszarvú, zsiráf, víziló, az emberszabású majmok vagy az oroszlánok. Ezeknek a nagytestű egzotikus állatoknak mind a beszerzése-szállítása, mind a tartása rendkívül bonyolult és költséges volt, ezért az első években nem is gondolhattak a bemutatásukra. A főemlősöket ugyanakkor kilencféle majomfaj képviselte, és már a kezdetektől bemutattak kengurukat. Külön röpdé épült az „orvadarak” részére, ahol több földrészes nagytestű sas-, sólyom- és keselyűfajait láthatta a közönség. A papagájokat „kajdác” névvel illette a nyelvújítás, az állatkert meglepően gazdag gyűjteménnyel rendelkezett belőlük, köztük a ritkaságnak számító inka- és Maluku-kakadukkal. Az egyik legnépszerűbb állat Kristóf, a barnamedve volt, *Deák Ferenc* is rendszeresen látogatta, és előszeretettel etette az esernyője végére szúrt zsemelével.

Az első zsiráf az Állatkertben 1868

A kezdeti, kb. 500 példányból álló állatgyűjtemény gyorsan nőtt, mivel a hazai előkelőségek is fontosnak tartották, hogy gyarapítsák az állatkertet, és pénzadományok révén is lehetőség nyílt új állatok beszerzésére. Az első zsiráf (akkori nevén foltos nyakorján) viszonylag hamar, 1868-ban érkezett meg Schönbrunnból, *Ferenc József* ajándékaként. 1875-ben Hamburgból kapták az első elefántot, ez a példány nem az állat-

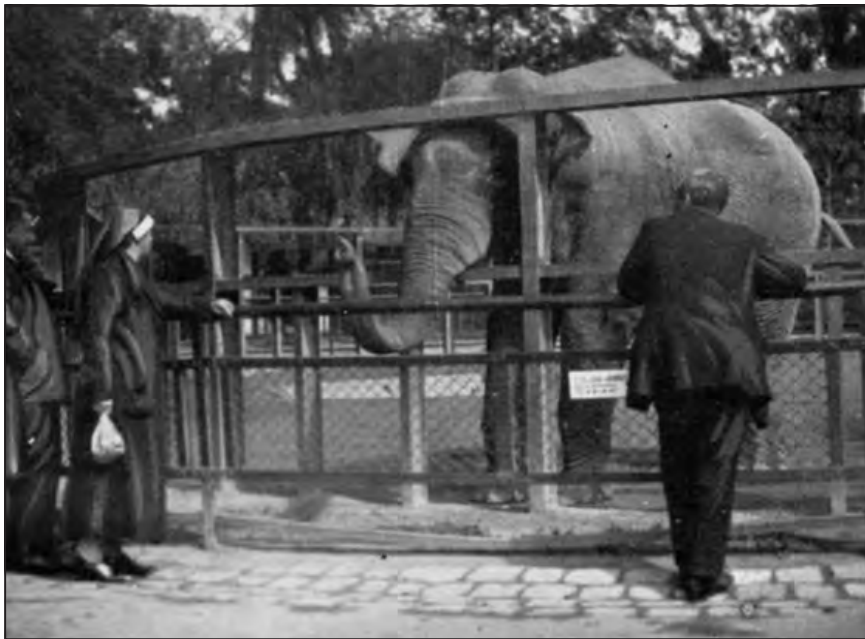
Jónás, a nilusi víziló produkciója

kertekben leggyakrabban bemutatott ázsiai elefánt volt, hanem egy Ali névre hallgató, vadon befogott afrikai elefánt. Az állatkert 10 éves évfordulójára épült meg az orosz-lánház, 1893-ban megérkezett a Jónás névre hallgató első víziló, egy évvel később pedig az első orrszarvú.

1909–1912 között az állatkertet átépítették, a ma ismert régi épületek jó része ebből a korszakból származik. A század első

forrás: Vasárnapi Ujság

Sziám, a „kéregető” elefánt

felében a gyűjtemény is teljesen megújult, a korábban kizárólagos emlős- és madárfajok mellett más gerinces csoportok (pl. hüllők, halak) is felbukkantak, emellett az intézmény növénygyűjteményi funkciója is ekkor alakult ki. Az állatgyűjtemény koncepciója akkoriban korszerűnek számított, vagyis minél több fajt, az élővilág minél szélesebb keresztmetszetét bemutatni az érdeklődőknek. Medvéből és nagymacskákból például számos különböző fajjal rendelkeztek. A sok faj sok egyedé természetesen elég szűkös férőhelyeket eredményezett. Az állatkerti állattartás tudománya csak ekkortájt kezdett kialakulni.

A második világháború egy közel 2500 egyedből álló gyűjteményt pusztított el.

Egy koala a mérlegen

Mindössze 23 állat maradt, köztük egy elefánt és öt víziló volt a legnagyobb testű túlélő. A bombázások és az éhezőlakosság gyakorlatilag eltűntették az állatokat a ketrekekből. A megmaradt állatokat a fűthető Elefántházban helyezték el. A világháború szörnyű pusztításait az Állatkert hosszú évekig nem heverte ki, a tudatos gyűjteményfejlesztés is csak 1956 után indulhatott el. Újdonságnak számított, hogy az Állatkert kezdett részt vállalni a tudományos kutatásban, és ismeretterjesztő tevékenységet is folytatott, szakköröket indított, előadásokat szervezett. Bevezettek olyan állatjóléti intézkedéseket, mint az állatok foglalkoztatása és a környezetgazdagítás. Az 1980-as évektől a természetvédelmi törekvések az állatkerti

munkában is egyre nagyobb teret kaptak. A nemzetközi fajmegőrzési programok részeként a Budapest Állatkert is egyre nagyobb szerepet vállalt a veszélyeztetett fajok sikeres bemutatásában és tenyésztésében. A 90-es évekre a korábbi gyűjteményi koncepció jelentősen átalakult. A bélyegalbumszerű bemutatás helyett az Állatkert területét földrészek szerinti zónákra osztották, ahol az adott kontinens jellemző állataival lehet találkozni, nemcsak jellemző és látványos, hanem tudományos szempontból is kiemelt értéket képviselő fajok egyedével. Mindennaposá vált az egyetemekkel, kutatóintézetekkel való hazai és nemzetközi együttműködés, a hazai védett állatfajok mentett egyedeiről való gondoskodás. A mentőmunka révén pedig az Állatkert önkéntesen is jelentős részt vállalt a hazai természetvédelem területén.

Napjainkban a gyűjtemény 863 állatfaj 8402 egyedét tartalmazza. A legnagyobb faj- és egyedszámmal a halak képviseltetik magukat, őket követik a madarak, emlősök, a hüllők, és végül a gerinctelen fajok. A gerincesek közül 71 olyan faj található a gyűjteményben, amelynek a megőrzése nemzetközi tenyészprogram vagy törzskönyv segítségével történik.

Az elmúlt másfél évszázadra visszatekintve érdemes megjegyezni néhány érdekességet.

A megszakítás nélkül leghosszabb ideig tartott állatfaj a nílusi víziló, mely 1893-tól napjainkig folyamatosan megtekinthető volt, ráadásul számos utód is született az idők során, melyek leszármazottai a világ állatkertjeiben ma is fellelhetőek.

A leghosszabb időt, 44 évet egy ázsiai elefántbika, Sziám töltötte el az Állatkertben, aki 1900-ban érkezett Bécsből, és 1944-ben bombatámadás következtében pusztult el. Nem sokkal marad el tőle Johnny, a fehérfejű rétisas, aki a közelmúltban, 2007-ben pusztult el, 37 évnyi budapesti vendégeskedés után. Kiemelkedően hosszú életet élt a nemrég elpusztult sziamang-pár (a Himalájában élő, tulokszerű állat). 45, illetve 43 éves életükből 27 évet töltöttek a fővárosban.

Egyes állatokat, mint például a sörényes hangyászt egyszer már bemutatták az 1890-es években, majd bő évszázadnyi szünet után 2014-ben ismét az állatkert gyűjteményét gazdagítja. Hasonlóképpen a mókás külsejű földimalac 1912-es bemutatkozása után legközelebb 2011-ben került újra a fővárosba. Az utóbbi évek látványos újdonságai közül például az óriásvidrának, a takinnak (egy gibbon faj) és a koalának egyáltalán nem volt elődje Budapesten. ●